

A „Csillagok árvája” – Utassy József Emlékkonferencia

(Zalaegerszeg, 2011. március 18.) anyagából

Szentmártoni János

A meg nem írt portré – Utassy 70

„Az utolsók egyike talán, akiknek felléptét a versolvasó közönség szinte eksztázisban fogadta; akiket már kezdettől a zseninek járó dicsfényvel övezett; akiknek korai hanyatlását döbönt szomorúsággal figyelte; különös hírmondó: Utassy József.” – írja róla a fiatal pályatárs, nemzedékem kiemelkedő poétája és irodalomtörténésze, Nagy Gábor egyik tanulmányában. És valóban, Dzsó még 65. születésnapján is színültig töltöttük a Magyar Írószövetséget, s alig vártuk, hogy az ünnepi műsor végén őt is halljuk szavalni, hogy a legenda újra életre keljen. Mi, fiatalok sem csalódtunk, izzott köröttünk a levegő, s a nagyszámú közönség szinte lélegzetviesszafojtva hallgatta a dal utolsó nagy mohikánját.

Legelső találkozásunkra biztosan nem emlékezett, s valahogy sosem alakult úgy, hogy fölelevenítem benne. Ő megvolt nélküle, nekem pedig elég volt az emlék megosztatlanul is. Mert élmény volt a javából, életre szóló, olyan, amely beleég az ember személyiségébe. Középkolász diák voltam, s tanárain országos diákversenyre küldtek, amelyhez portrét kellett volna írnom valamelyik kortárs költőről. Három közül lehetett választani, én Dzsó mellett tettem le a garast. Fölhívtam telefonon, hogy amikor alkalmas neki, fogadjon engem egy beszélgetésre, mert ez és ez vagyok ilyen és ilyen feladattal. Természetesen a konyhájában várt rám, még az Ond vezér úton. Épp hogy csak elhelyezkedtem vele szemben, az asztal túloldalán, nekem szegezte a kérdést, amely inkább megállapítás volt, mint kérdés: „Te költő vagy, ugye? Fogadjunk, hogy verseket írsz!” Szeme körül huncut mosoly bujkált, a tekintete perzselte. Amúgy is ideges voltam, hát még ezután a fordulat után, amellyel faggatóból faggatott lettem, még mielőtt bármi is kialakulhatott volna. „Miből gondolja, mester?” – kérdeztem falfehéren. „Hát csak abból, ahogy mozogsz, nézel, ahogy beszélsz.” – mondta magától értetődően, mintha ez a lélekbe-látás a világ legtermészetesebb dolga volna. A kamasz meg nem győzött hüledezni, és kezdetben dadogva, majd egyre inkább belemelegedve válaszolgatni, míg sorakozni kezdtek előttünk az üres sörösüvegek. Ő is mesélt, sokat, mégis azon az estén többet tudtam meg magamról, mint róla, többet a költészet hatalmáról, mint a korról, amiben nem sok örömet lelünk.

A dolgozatból nem lett semmi, már csak azért sem, mert idővel még jegyzetelni is elfelejtettem, és az sem mellékes, mit tagadjam, hogy a végén Dzsó kénytelen volt kikísérni a liftig, mert nem találtam, a záródó ajtó résén még átintett mosolyogva, s hogy utána miként jutottam haza, arról már kevésbé élesek az emlékeim.

A későbbi évek azonban kárpótoltak a meg nem írt portréért. Hiszen a Magyar Napló szerkesztőjeként Dzsónak számtalan versét szerkeszthettem antológiában, folyóiratban egyaránt. Beszélni nem beszélünk egymással, én távolról tiszteltem őt, s Oláh Jánost faggattam olykor felőle, ezen kívül az örök társ, Zsóka volt a közvetítő. Úgy álltam ott a temetésén, mint a tékozló fiú, aki mire szóra fakadna végre, már késő.

Tudom, „Fekete az út, / ha az elmúlás / angyala rálép”, tudta ezt a Kilenec Rózsa Endre után a mindenségbe lépő garabonciása, Utassy József is – de folytatnunk kell a küzdelmet helyette is. Elkélne a segítsége, az útmutatása nagyon, az a szent indulat, amely bár sokszor keresztre feszítette őt, de az áhított megtisztulás felé is ez a forgószél sodorta, amelyben nem kímélte sem Istent, sem hazáját, sem a hazáját fosztogatókat. Berzsenyi ereje, Ady Endre dühe, Nagy László igazsága szikrázott benne, s nem adta olcsón magát, hiszen akinek minden bordája kardlap, azt nem fektetik két vállra, annak nem török gerincét földi hatalmak.

Márciusa örökké zúgjon bennünk, mint az élő lelkiismeret. Az apját és fiát is drámaian korán elvesztett lázadó, a dalba száműzött óriás is minden kínját, megaláztatását úgy élte túl, hogy közben mindvégig a tenger volt egyetlen társa, „a tenger: a tiszta beszéd”. Jó volna, ha ezt minden valamirevaló tollforgató és hazájáért felelős ember az eszébe vésné egyszer s mindenkorra, a magáévá tenné, s eszerint hatna, alkotna, gyarapítana – mert akkor nem kellene annyira aggódnunk a jövőért. Azért a jövőért, amit ha nem a tiszta beszéd fog jellemezni végre – akkor nyomtalanul szétszóratunk és kézen-közön eltűnünk a hazugságok bolhapiacán. A varjú sem károg majd utánunk.